

שיעור לג: עדים זוממים

דף ד ע"ב – ה ע"א

תוכן:

א. שייכות דברי תוספות "ועדים זוממין" לסוגיין

ב. מדוע עדים זוממין מוגדרים כחיוב ממון

הסבר הרש"ש והפנ"י

ג. קושי ברש"י אצלנו

ד. מדוע עדים זוממין מופיעים ברשימת אבות נזיקין

הסבר מהר"ם

ה. האם הגדרת חיובם משתנה כאשר לא שילם

איך יוגדרו ע"ז באופן שלא שילם

ו. שאלת מהר"ם שונה משאלת תוספות הרא"ש

ז. ע"ז שחייבו ממון ולא ניתן להחזירו

מדוע לריב"א בממון אין בעיה של "כאשר עשה"

ח. סיבת חיוב ע"ז

על מה חייבים עדים זוממים

קשיים בהבנה זו

הבנת חיובם כחיוב על ההיזק

ט. יישוב הקשיים לפי הבנת סיבת חיובם

מקורות

תוספות דף ד ע"ב בד"ה "ועדים זוממין"
הרש"ש הפנ"י ומהר"ם על תוספות הנ"ל
הרשב"א לדף ה ע"א ד"ה "עדים"
רש"י בדף ה ע"א ד"ה "עדים זוממין"
תוספות הרא"ש ד"ה "ועדים זוממין"
רש"י ד"ה "תחת נתינה" ותוספות שם ור"ח
הגר"ש שקאפ בחידושיו סוף סימן ג (סימן ז במהדורה החדשה)
רמב"ן למכות דף ב ע"א ד"ה "כיצד העדים"
שו"ע חו"מ סימן א סעיף ד הרמ"א שם והגר"א באו"ק כא בליקוטים
הגרנ"ט בחידושיו סימן קיג
רבנו יונתן בשיטמ"ק כאן

א. שייכות דברי תוספות "ועדים זוממין" לסוגיין

תוספות בד"ה "ועדים זוממין" כתבו: "פירש ריב"א דאפילו שילם עפ"י העדים זוממין חייבין, דלא שייך בממון 'כאשר זמם ולא כאשר עשה' דאפשר בחזרה".

יש לעיין מדוע ראו תוספות צורך לבוא ולחדש חידוש בהלכות עדים זוממין דווקא כאן בסוגייתנו העוסקת בענייני מזיק? היה מתאים שיעשו זאת במסכת מכות העוסקת בדיני עדים זוממין. אין זאת אלא שהוקשה להם דבר מסוים בסוגיין ובאו לתרצו בזה. מהו הקושי?

המפרשים כאן על תוספות מצאו שתי בעיות אותן אפשר שבאו תוספות לפתור.

ב. מדוע עדים זוממין מוגדרים כחייב ממון

הסבר הרש"ש והפנ"ש

הרש"ש והפנ"ש כאן הבינו שתוספות התקשו מדוע חייב עדים זוממים הוא בגדר חייב ממונא ולא קנסא לשיטת חכמים, שהרי אם אמרינן ולא 'כאשר עשה' גם בממון ע"כ חיובם הוא קנס, מדוע?

הגמרא במסכת מכות דף ב ע"ב, בהביאה את שיטת ר"ע, שהובאה אף אצלנו, שחייב עדים זוממין הוא חייב קנס, מוסיפה ומבארת זאת ואומרת: "אמר רבה תדע שהרי לא עשו מעשה ונהרגים ומשלמים", היינו אין כאן חייב עבור דבר שעשו, שהרי לא אירע כלום כתוצאה מעדותם, ובכ"ז משלמים. המבחן כדי לדעת מהו חייב קנס מופיע במשנה במסכת כתובות בדף מא ע"א "כל המשלם יתר על מה שהזיק אינו משלם עפ"י עצמו" ועדים זוממים לא רק שמשלמים יותר ממה שהזיקו אלא משלמים למרות שכלל לא הזיקו וא"כ וודאי שהסברא נותנת שחיובם יהיה בגדר קנס.

יש להוסיף שהקושי אף חזק יותר כשרואים מלשון הגמרא שאדרבה, הפשטות בעיניה היא שחייב ע"ז הוא חייב ממון, שהרי לשונה הוא: "עדים זוממין דממונא הוא ליתני" עד שצריכה להעמיד כר"ע.

כמו"כ אף בגמרא הנ"ל במכות רואים שדעת חכמים שעדים זוממין ממונא פשוטה לגמרא עד שאינה צריכה כלל לבארה, ואילו את דעת ר"ע שחייב ע"ז הוא חייב קנס צריכה לבאר כמו שהבאנו לעיל את דברי רבה שם.

לזה בא ריב"א ותירץ שבממון חייבים אע"פ ששילם ונמצא שעשו מעשה וחייבים כפי שעשו.

סיוע להבנת הרש"ש והפנ"י בתוספות ניתן למצוא בדברי הרשב"א לדף ה ע"א ד"ה "עדים" על דברי הגמרא ששאלה "עדים זוממים דממונא הוא ליתני", שהביא את ריב"א בנוגע לשאלה כיצד עדים זוממים הם חייב ממונא אם הם חייבים אע"פ שלא הזיקו.

ג. קושי ברש"י אצלנו

רש"י אצלנו בדף ה ע"א ד"ה "עדים זוממין" כתב: "דכל המשלם יותר ע"מ שהזיק כגון כפל וכו' קרי קנס וכו' וכגון כל דבר קצוב האמור בתורה כגון חמישים של אונס ומפתה וכו' אבל מידי אחרינא ממונא", נראה שהוקשה לרש"י מדוע הגמרא קוראת לע"ז ממונא ולכן תירץ שכל המשלם יותר ממה שהזיק הוי קנס. משמע שר"ל שזה לא מה שקורה בע"ז, ולכאורה קשה שהרי משלמים יותר ממה שהזיקו.

ד. מדוע עדים זוממין מופיעים ברשימת אבות נזיקין

הסבר מהר"ם

המהר"ם לעומ"ז למד שתוספות באו לבאר שאלה אחרת והיא מדוע ע"ז נקראים 'מזיקים' עד כדי שנמנו ברשימת כד אבות נזיקין, הרי עונשם הוא על שהעידו שקר (עבירה לשמים) או על מחשבתם הרעה שזממו להזיק לשני (רצון להרע ללא עשייה) אולם בפועל לא גרמו נזק, ואדרבה, להיפך, אם גרמו נזק הרי הם פטורים ונמצא שאין חיובם על נזק שעשו שהרי לא עשו דבר.

ותירץ ריב"א שבממון חייבים אף כאשר שילם ונמצא שאז הזיקו ונראה בכוונתו שאז יהיה חיובם באמת מצד ההיזק שעשו.

גם להסבר מהר"ם יש בית אב בראשונים דתוספות הרא"ש אצלנו כך הציג את השאלה.

ה. האם הגדרת חיוב עדים זוממין משתנה כאשר לא שילם

איך יוגדרו ע"ז באופן שלא שילם

לכאורה קשה על שתי הדרכים בהבנת תוספות, שהרי אף אם צודק ריב"א שע"ז חייבים כאשר אותו אחד שהעידו עליו הוציא ממון עפ"י עדותם, מ"מ עד זומם וודאי חייב גם כאשר לא עשה כלום, א"כ ע"כ שוב נמצא שחיובו הוא קנס ולא ממון, ולדרך המהר"ם ג"כ נמצא שאז אינם בגדר מזיקים, אע"כ חיובם אז הוא מצד שהעידו שקר או מצד מה שזממו.

והנה לפי דרך הרש"ש והפנ"י נוכל לתרץ ולהעמיד באוקימתא ולומר שדווקא ע"ז שחיובו ממון בפועל חיובם יהיה בגדר 'ממונא', אך כשלא שילם והזימום באמת חיובם יהיה בגדר קנס.

אולם חלוקה זו תהיה קשה לפי דרך המהר"ם, וכי נאמר שבאמת רק כאשר שילם בפועל הם יוגדרו כאב נזיקין וחיובם אז יהיה על הנזק שעשו ואילו כשלא שילם עדיין, באמת חיובם לא יהיה בגדר מזיק?!

נראה שא"א לומר זאת, שהרי הגמרא אומרת בדף ה ע"א מדוע קרא להם רבי חייא 'אבות' והרי אין להם תולדות ועונה הגמרא "כולם כאבות לשלם ממיטב מאי טעמא אתיא תחת נתניה ישלם כסף".

והנה לא מצאנו פסוק בע"ז שחייבים לשלם ממיטב והראשונים התקשו מנין שבאמת עליהם לשלם ממיטב. דעת הראב"ד בחידושו שבאמת אין פסוק, אולם כיוון שמחייבים אדם לשלם ממיטב אף הם חייבים לשלם מיטב מדין "כאשר זמם" ואם לא חייבו ממיטב כגון בהלוואה וכד' באמת לא יצטרכו לשלם ממיטב (ודי בזה שלפעמים משלמים ממיטב כדי לקרוא להם אב - רשב"א), אולם תוספות ד"ה "תחת" חלקו וכתבו דאם רצו לחייב מיטב ל"צ קרא ולדידם יש קרא וזה הגז"ש שהגמרא עושה, דהביאו את רש"י שהביא מקור מהפסוק "נפש בנפש" ונראה שגז"ש זו איננה אלא באלו שמוגדרים מזיקים וממילא אם ע"ז בכלל הגז"ש ע"כ זה בגלל שהם מזיקים. והרי הגז"ש שמביאה הגמרא נאמרה לכל אופני החיוב שלהם וכיצד נאמר שלא בכל מקרה דין מזיק עליהם?

ובכלל יש לתמוה על שתי הדרכים, דקשה להבין שחיובם משתנה, שכן אם מצאנו

שחייבים אף כשלא שילם ע"כ רואים שהתורה חייבה לא על המעשה אלא על העדות או מחשבת הזמם וזה הרי קיים גם כאשר ההוא שילם ומסתבר שגם אז יהיה חייב על אותו עניין וא"כ מדוע לראותם כחייב ממון או מדוע נכנסו לרשימת אבות נזיקין? ובאמת בהגהות 'ברוך טעם' נראה שהבין בכוונת הפנ"י שרק כאשר הוא שילם על פיהם חיובם בגדר ממון ותמה עליו: "דבריו מאד נפלאים כאן דהא מ"ד עדים זוממין ממונא היינו שחייבה תורה מכאשר זמם אף שלא בא לידי תשלומין".

ו. שאלת מהר"ם שונה משאלת תוספות הרא"ש

אמנם נראה להבחין בשינוי משמעות בין שאלת תוספות אליבא דהמהר"ם לבין השאלה לפי תוספות הרא"ש. לשון תוספות הרא"ש היא: "תימה מה שייך למיתני עדים זוממין בהדי אבות נזיקין והלא לא עשו שום היזק", היינו שלמד את השאלה כנ"ל, כיצד מחייבים אותם מדין מזיק למרות שלא הזיקו, וא"כ לכאורה קשה כמו שהקשינו, אולם לשון המהר"ם היא: "נ"ל משום דהוה קשה ליה דמפני מה תנא ליה לע"ז בהדי אבות נזיקין הא לא דמי להו כלל..." נראה שלדידו השאלה היא טכנית כיצד נמנו ברשימת כד אבות והרי אינם דומים לשאר האבות, שכל חיובם של עדים זוממים הוא דווקא כשלא שילם, והשיב ריב"א שמכיוון שישנו ציור בו חייבים גם כששילם די בזה לראותם דומים לשאר אבות כדי למנותם יחד. לפי"ז באמת לא קשה, שהרי בשאר המקרים הם חייבים למרות שלא הזיקו אולם עדיין קשה לפי תוספות הרא"ש מחד והרש"ש והפנ"י מאידך, וכמו"כ יל"ע מדוע לא הוטרדו תוספות לפי המהר"ם כיצד ע"ז מוגדרים מזיקים ושחיובם על ההיזק וכיצד הם ממונא?

ז. ע"ז שחייבו ממון ולא ניתן להחזירו

מדוע לריב"א בממון אין בעיה של "כאשר עשה"

עוד יש עדיין להקשות, גם אם נאמר שע"ז נקראים 'ממונא' רק כאשר חייבו בפועל את השני ממון ושילם, עדיין יל"ע מדוע זה ממון ולא קנס, או להבנת תוספות רא"ש מדוע נחשבים אז למזיקים, הרי לדברי ריב"א לכאורה גם בממון בעיקרון קיים דין "כאשר זמם ולא כאשר עשה" אלא שלא נחשב לעשה' כי איתיה בחזרה, וא"כ קשה, דממנ"פ, אם ההוא באמת החזיר הרי ששוב נמצא שחיובם הוא קנס שהרי בפועל לא עשו דבר, וכן

נמצא שחיובם לא על ההיזק, שהרי נמצא שלא הזיקו, ואם ההוא לא החזיר הרי שזה "כאשר עשה" ומדוע שיתחייבו?

פירש הרש"ש כאן וגם הגר"ש שקאפ בחידושו סוף סימן ג (סימן ז במהדורה החדשה) שמשכחת בצירור שהבע"ד אלים וא"א להוציא ממנו או שנעשה עני ואז לא החזיר ולכן מחד אין זה נחשב "עשה" כי לא העדים גרמו לכך שלא ניתן להחזיר (לאפוקי מצב שסקלו על פיהם את השור שזה באמת ייקרא שהם עשו ואז באמת יהיו פטורים) ומאידך, כיוון שא"א להחזיר זה נקרא ממונא ונזק.

ולכאורה שוב יש להקשות על תירוץ האחרונים, שהרי השאלה החשובה היא על מה מתחייבים הע"ז ולא האם יש כאן נזק או לא, וסו"ס ראינו שהע"ז מתחייבים בין אם ניתן להחזיר ובין אם לא, נמצא שחיובם לא בגלל שכעת אינו יכול להחזיר אלא על מה שכבר נעשה גם אם היה אפשר להחזיר, שזו עדותם ומחשבת הזמם וא"כ ע"כ זה קנס גם אם קרה מקרה וא"א להחזיר ושוב קשה מדוע זה נקרא ממון וכן מדוע נקראים מזיקים?

ובאשר לעצם שאלת הגרש"ש נראה שיש ליישב שתמיד בממון אין כאן "כאשר עשה" ויש לחלק בין מושג הפסד שעשו הע"ז למושג "עשייה". אף אם במציאות הממון לא ניתן להחזרה כגון שהוא במדה"י או אף כשהשור נסקל, מ"מ כיוון שממון אפשר תמיד בחזרה (דמי השור) זה לא מיקרי עשייה אך הפסד בודאי יש, ואלו מושגים שונים, ממילא בממון תמיד ייחשב לנזק ולממונא אף ש"עשה" אין זה נקרא, אולם כל שאלתנו תישאר לא בממונות אלא מע"ז בנפשות ואת זה ננסה לפתור כעת.

ח. סיבת חיוב ע"ז

על מה חייבים עדים זוממים

כדי ליישב את כל הנ"ל, נקדים ונברר את סיבת חיוב ע"ז. בפשטות ניתן להבין שהעונש של עדים זוממים הוא על עדות השקר ואילו "כאשר זמם" רק מציין כמה משלם או אפילו ניתן להבין יותר מכך, שהעונש הוא על התכנון והרצון להרע ו"כאשר זמם" ולפי"ז זו הגדרת העבירה.

קשיים בהבנה זו

1. א"כ יל"ע מדוע אין ע"ז חייבים כל עוד לא נגמר הדין על פיהם? הרי את עדות השקר כבר העידו ורצונם להרע כבר בא לידי ביטוי.
2. בגמרא כתוב ק"ו, אם לא הרגו נהרגים ק"ו שאם הרגו נהרגים אלא שאין עונשים מה"ד, ויל"ע מדוע צריך ק"ו כדי להגיע לחיוב כאשר הרגו הרי בכלל מאתים מנה ואף אם הרגו הרי נשאר כאן הזמם גם כשעשו, ולמה צריך ק"ו כדי לחייב?
3. כמו"כ, למה באמת יהיה פטור, הרי המחייב שהוא מחשבת הזמם או העדות נמצא אף כאשר הרגו?
4. בראשונים למכות (רמב"ן למכות דף ב ע"א ד"ה "כיצד העדים" ובריטב"א) מבואר שע"ז שהעידו על כהן שהוא בן גרושה או חלוצה לא משלמים על הפסד מת"כ שזממו להפסידו כי יש פטור של גרמא, והנה אם חיובם של ע"ז הוא על מחשבת הזמם מדוע לפוטרו מדין גרמא שהינו פטור בנזיקין?
- וברמב"ן שם דן לחייבם מדינא דגרמי ומבואר בדבריו שמדין ע"ז ה"כאשר זמם" יחייב מדין גרמי והנה הקשה הרש"ש אצלנו לפי הראשונים שבעדות ממון גם אם 'עשה' חייבים, מדוע שלא יתחייבו פעמיים, גם מדין ע"ז וגם מדין גרמי?
5. בשו"ע חו"מ סימן א סעיף ד פסק "דיני דגרמי... דנין אותם דיינים שאינם סמוכים בא"י" והוסיף הרמ"א: "עדים שהעידו עדות שקר והוזמו והוציאו ממון על פיהם ואי אפשר למיהדר דנין אותן ומחייבין אותן לשלם". וכתב הגר"א שם באו"ק כא שפסק הרמ"א שייך רק אם ע"ז ממונא ולא קנסא. לכאורה דברי הגר"א, צ"ע שהרי עניין הממונא או הקנסא שייך בחיוב כאשר זמם ואילו הרמ"א בא לחייב מסיבה אחרת והיא הגרמי שיש בתוצאה של מעשיו בכך שהיסב לחברו נזק ולכן יש לחייבם אף כשלא מחייבים אותם מדין כאשר זמם וזוהי שייכות דברי הרמ"א לדברי המחבר שדיבר על דינא דגרמי.

הבנת חיובם כבא על ההיזק

הגרנ"ט בחידושו בסיומן קיג חקר אם חיובם הוא "מדין מזיק והיינו שהתורה חידשה חיובים דחשיב כאילו הזיקו ממש או דלא הוי אלא עונש", לאור השאלות שהעלנו לעיל נראה לאמץ את ההגדרה הראשונה שבגרנ"ט ולומר הבנה שלישית ב"כאשר זמם" שלפיה זו הגדרת עצם העבירה, אולם חיובם לא על הזמם ומחשבת האוון אלא על מה שפעלו

באמת מאחר וחייבו אותו כבר ונגמר הדין הרי שזה נחשב כאילו כבר קרה ההיזק, וזה המחייב. הוא זמם **ומימש את שזמם**, זמם לא רק במחשבה אלא בפועל, וגמר הדין שנעשה על פיו הרי זה כאילו נעשה וממילא כעת על העדים למלא את חסרונו.

ממילא גם אם לא שילם נחשב שהזיקו אותו, העדים הזוממים. ועל זה חיובם ככל מזיק (אף שזה עצמו חידוש לראות כאילו נעשה כבר) מעין מה שראינו שמי שנגמר דינו ליהרג חשיב גברא קטילא (אף שאינה ראייה גמורה משם דוודאי כאן הינו אדם חי לעניין הרבה דינים).

הבנה שכזו נראית היטב בפשט הפסוקים שנאמרו בע"ז, כמו "נפש בנפש", ויש לעיין מהו "בנפש" והרי הוא עדיין חי, אלא מכאן שהתורה מחדשת לראותו כמת כיון שנגמר דינו לקטלא כאילו נעשה וכן בממון "יד ביד".

ט. יישוב הקשיים לפי הבנת סיבת חיובם

לפי"ז מובן היטב מדוע יש צורך בגמ"ד, שהרי קודם לכן, אף שחשבו אוון, לא ניתן לראות כאילו זממם יצא אל הפועל, והרי על זה חיובם. כמו"כ מובן מדוע חיובם בגדר נזק ממילא מדוע ינהג בו פטור גרמא וחיוב גרמי למ"ד שמחייב גרמי.

אם החיוב היה על הזמם באמת היה צודק הרש"ש בשאלתו שיש שתי סיבות לחיובם ומדוע לא נחייבם גם על הזמם וגם על הנזק שנעשה מדין גרמי בנזק אולם להנ"ל שחיובם הוא על הנזק שכאילו נעשה הרי שפשוט שעל היזק אחד לא שייך לחייב פעמיים אף שיש שתי סיבות מדוע נחשבים מזיקים.

לפי"ז יובן אף הגר"א. דינא דגרמי אליו כיוון הרמ"א אינו דין נוסף על כאשר זמם, כאילו חיוב כאשר זמם הינו על עדות השקר או מחשבת הזמם ואילו גרמי הינו על הנזק, אלא אמרה תורה שכל חיוב הע"ז הוא רק מדין כאשר זמם שמשמעותו היא הנזק שגרם, הוא נידון על הנזק שעשה רק מדין כאשר זמם ולכן אם ייפטר מצד פרשה זו לא נוכל לחייבו מדין גרמי, דהתורה כבר התייחסה לחיובו מצד הנזק ונתנה לו גדרים משלה וכשאלו לא יתקיימו לא נוכל לחייבו מדין אחר.

כעת מובנים אף דברי רש"י אצלנו שסבר שתשלום ע"ז אינו יותר ממה שעשו, דאף שיש חידוש לומר שכאילו נעשה הנזק, מ"מ הם משלמים לפי מה שהזיקו ולא יותר.

להנ"ל מובן מדוע יש צורך בק"ו כדי לחייב כאשר הרגו, שהרי אם החיוב הוא על הנזק

שכמעט התהווה, הרי שאם הנזק ממש התהווה זו מדרגה אחרת של היזק, שהרי הוא נעשה ממש ולא רק כמעט נעשה וא"כ זה מצב אחר של היזק ופה צריך להגיע לק"ו ולא שייך בכלל מאתיים מנה.

לכן כ"כ פשוט לגמרא שעדים זוממים ממונא הוא ואילו דעת ר"ע לא הייתה לה פשוטה.

מה סבר ר"ע

לאחר שרש"י אצלנו ביאר בדעת חכמים שתשלום עדים זוממים הוא כמו שהזיק, לא ביאר בר"ע שטעמו הוא שבאמת חיובם הוא על העדות או מחשבת הזמם וממילא חיוב התשלום הוא על יותר ממה שהזיק, אלא נראה שר"ע מודה לכך שהתורה מחשיבה את הגמ"ד כעשוי אולם **זה עצמו חידוש** שנראה את הפס"ד כנעשה, ויתכן שזה עצמו סיבה לראות זאת קנס.

ר"ע סבר שאמנם מידת התשלום היא לפי מה שהזיק, אך כל המחייב כאן הוא מחייב של קנס כי מן הדין לא היה לחייבם בכלל. א"כ לא **התשלום** הוא חידוש אלא **סיבת החיוב** היא חידוש, וא"כ נמצא שר"ע חידש **עוד אופן של קנס** מעבר לנאמר במשנה בכתובות שכל המשלם יותר ממה שהזיק זה קנס והמשנה לכאורה תהיה כרבנן שהכול נמדד לפי השאלה אם משלם יותר (ובזה נכלל גם דבר קצוב כדברי רש"י בסוף פ"ק) ור"ע חידש שיש עוד אופן של קנס שלא כלול במשנה בכתובות. לרבנן אמנם יש כאן חידוש אך אין בזה סיבה להחשיב לקנס.

לפי"ז תובן לשון הברייטא במכות דף ב ע"ב: "ת"ר: ד דברים נאמרו בעדים זוממין... משום ר"ע אמרו אף אין משלמין עפ"י עצמן" ולכאורה קשה מדוע הברייטא מביאה זאת כדין בע"ז? הרי אם ר"ע למד שחיובם הוא קנס הרי שמדין קנס אין משלמים עפ"י עצמן ואין זה דבר ייחודי לעדים זוממין.

להנ"ל הדבר מובן, דבאמת הסיבה שע"ז נחשבים לקנס הינה ייחודית לע"ז ואינה כלולה במשנה בכתובות כמ"ש.

י. הפשט בתוספות עפי"ז

צ"ל בכוונת ריב"א שהתשלום בממון שמחייבים ע"ז לא משמש בריב"א **כסיבה** לכך שע"ז

הם בגדר חיוב ממונא או מזיקים, דא"כ יקשה כנ"ל אלא משמש רק סימן לכך שחיובם הוא מזיק או ממונא.

התקשה ריב"א שלכאורה קשה להבין כנ"ל בגדר חיוב ע"ז שהרי ראינו שדווקא כאשר הדין נעשה על פיהם והזיקו בפועל הרי הם פטורים ממילא קשה לראות את חיובם מצד התוצאה שכאילו קרתה כבר והזיקו, לכן בא ריב"א ואומר שאף בעשו יש חיוב של "כאשר זמם" וזה מאפשר לנו כן להגדיר את מעשיהם כנ"ל. א"כ, כעת נוכל לחזור ולבאר את תוספות גם לפי הבנת הרש"ש והפנ"י ולומר שע"ז נחשבים לממונא ולא לקנסא ולא רק במקום ששילם ממון כפי שהנחנו בתחילה אלא אף במקום שלא שילם כי הפס"ד כאילו נעשה.

אולם לכאורה עדיין קשה שהרי בנפשות אם נהרג לא נהרגים וא"כ זה סותר מלראות כך את גדר עונשם?

יא. גדר "ולא כאשר עשה"

אפ"ל שדי לראות כך בממון כדי להגיע להגדרת מעשיהם שהרי אין שני חיובי ע"ז, בממון ובנפשות, וא"כ אמנם לפי ההגדרה החדשה דווקא אם עשו יש יותר סיבה לחייבם, אלא מה שבנפשות אין נהרגים ע"כ זה דין נוסף ומה עניינו?

יל"ע האם לאחר שעשו ונהרג על פיהם פרח מהם דין ע"ז וחיובם לא שייך יותר. אם כן, הרי שבאמת קשה דזה מוכיח שגדר חיובם אינו על מה שעשו כנ"ל, אולם נראה שחיובם לא פרח ושם ע"ז עליהם אלא שבי"ד אינן יכולים כעת לבצע בהם עונש.

עונשם צריך להיות כעדים "זוממים" ולא כעדים "עושים", היינו אמנם יש סיבה לחייבם אולם יש מפריע בדין "ועשיתם לו" בי"ד לא יכולים לענשם אלא כל עוד הם בגדר "כאשר זמם" ולא כשהם כבר בגדר "כאשר עשה".

דהנה כתב רבנו יונתן בשיטמ"ק: "שאם שילם לא מיחייב דגזה"כ הוא דכתיב לעשות ולא שכבר עשה ואם יודו מעצמן אחר שהעידו שעדות שקר העידו אינן נאמנים... דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד... ולמ"ד ממונא הוא משלמין הם לו מאתים זוז והוא אינו משלם כלום".

לפיו, ע"ז שיוודו בממון ייפטר הנידון מלשלם (לא שבאמת ייפטר שהרי עדותם שהעידו כבר לא יכולים לבטלה ולחזור בהם, אלא הוא ישלם והם יתחייבו לשלם לו לאחר

ששילם ונמצא כאילו לא שילם) הנה סבר רבנו יונתן שאע"פ שגם בממון לא ניתן לחייבם אחר ששילם, כפי שפתח בתחילת דבריו, בכ"ז אם יודו - הרי שיש להודאתם שם הודאת בע"ד ואין בזה משום "כאשר עשה". חזינן שעדיין חיוב עדים זוממים עליהם אע"פ שכבר נעשה על פיהם אלא שאנחנו לא יכולים לעונשם, מצד מניעה בדיני הענשת בי"ד, וא"כ הבנת הגרנ"ט שחיובם על הנזק אינה נסתרת מהא שאין נעשים לאחר שעשו בנפשות.

יב. קלב"מ בעדים זוממין

לפי הגדרה זו בחיוב ע"ז ניתן לתרץ באופן נוסף את ששאלנו בשיעור מעדים זוממים שזממו לחייב ממון, שאינם לוקים ומשלמים, ולכאורה שני העונשים באים על עדות השקר ואלו שני חצאים של עונש אחד ולא שני עונשים?

והבאנו מ'משפט-כהן' שביאר שזה באמת בא על שני דברים שונים, המלקות על עצם העדות שקר "לא תענה", והממון על מה שזמם לעשות לאחיו, ולהנ"ל נוסיף שהכאשר זמם אינו בא על עדות השקר ואף לא על מחשבת האוון להרע לאחיו אלא על הנזק, וא"כ וודאי שאלו שני חיובים שונים.